

De verstripping van heiligen

Middeleeuwse vitae in klare lijn en met tekstballon

Hoe houd je gelovigen op het juiste pad? Door ze voorbeelden voor te houden van mensen die een voorbeeldig leven hebben geleid: heiligen. In de middeleeuwen gebeurde dat met verhalen, na de uitvinding van de boekdrukkunst met geïllustreerde boeken. De laatste jaren is er iets nieuws gaande: de levens van heiligen verschijnen steeds vaker als strip. Gaan strips de traditionele *vitae* (heiligenlevens) vervangen?

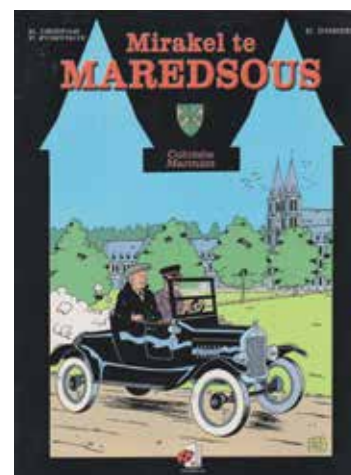
Nico Lettinck
is mediëvist.

De in Ierland geboren Joseph Marmion (1858-1923) werd in 1909 gekozen tot de derde abt van Maredsous (België). Bij zijn intrede in 1886 in het neogotische klooster had hij de naam van zijn heilige landgenoot Columba (zesde eeuw) aangenomen en luidde zijn volledige naam Columba Marmion. In de veertien jaar van zijn bestuur schreef hij diverse boeken en vele pastorale brieven. Centraal hierin stond de eenvoudige navolging van Christus in de wereld. In 1919 publiceerde hij een bundel 'geestelijke lithurgische conferenties' als troost 'te midden der droefenis en bezorgdheid van een uiterst beroerd tijdstip'. De Eerste Wereldoorlog had zijn abdij zwaar getroffen. De geschriften van Marmion vonden een ruime verspreiding, niet alleen in de eigen kring van benedictijnen, maar ook ver buiten de kloostermuren. Op zich leidde Marmion een weinig exceptioneel leven. Toch werd in 1957 een onderzoek gestart voor zijn heiligerklaring als 'spiritueel leider'. In de middeleeuwen kon iemand na zijn dood alleen heilig verklaard worden als er aan drie voorwaarden was voldaan. De kandidaat moest een voor-

beeldig christelijk leven hebben geleid. Van dit leven moest een schriftelijk verslag aanwezig zijn: een *vita*. Tot slot moest een kandidaat zelf wonderen hebben verricht, of er moesten wonderen zijn gebeurd nadat hij was aangeroepen, liefst bij zijn graf.

Onverklaarbare genezing

Ook bij Marmion werd bovenstaande procedure gevolgd. Vanaf 1957 volgden vele publicaties van en over Marmion in de traditie van de middeleeuwse heiligenlevens. Wat nog ontbrak was een wonder. In 1966 was het zover. De Amerikaanse Patrizia Bitzan (1927-2014) genas in dat jaar op een medisch-wetenschappelijk onverklaarbare manier van kanker. Dit gebeurde nadat zij bij het graf van Marmion hem om genezing had gebeden. Het duurde nog tot 1997 voordat deze wonderbaarlijke genezing door de officiële instanties in Rome werd erkend. Maar daarna ging het snel. Op 3 september 2000 werd Columba in Rome door paus Johannes Paulus II zalig verklaard. Wanneer iemand zalig verklaard wordt, is dat de laatste opstap om uiteindelijk heilig verklaard te worden. Hierop is het nu wachten. In dit kader werd, eveneens in 2000, de Kuife-achtige strip over Marmion uitgegeven: *Mirakel te Maredsous*. Op een luchtige en ludieke wijze wordt hierin zijn leven getekend, inclusief het mirakel dat ruim na zijn

dood plaatsvond. Op de laatste pagina staan, geheel volgens de middeleeuwse traditie, enkele gebeden om de zalige te gedenken en een oproep om 'gunsten die werden verkregen door tussenkomst van de zalige Columba Marmion te melden aan de vice-postulator van zijn zaak, Abdij van Maredsous, B-5537 Deneé, België'.

Het visioen van Martinus

De strip over Marmion gaat over een zalige die nog heilig verklaard moet worden. Strips over heiligen zijn er al wat langer. In de afgelopen decennia zijn er vooral in landen met een rooms-christelijke traditie, zoals Frankrijk, België, Italië en Spanje, strips verschenen die het leven van bekende heiligen toegankelijk willen maken voor de jeugd. In de serie *Les chercheurs de Dieu* (uitgeverij Bayard Jeunesse, Frankrijk) vinden we strips over Franciscus, Benedictus, Martinus, Augustinus, Dominicus en vele

Rechts: *Mirakel te Maredsous*, een stripalbum over het leven van de Belgische abt Columba Marmion. Onder: Een strip over de wonderbaarlijke genezing van Patrizia Bitzan in 1966.

anderen. Wat opvalt is dat elk levensverhaal een specifieke bedoeling heeft. Als voorbeeld neem ik de strip over Martinus van Tours die in deze reeks is verschenen.

In de eerste levensbeschrijving van Martinus van Tours (316-397) door zijn tijdgenoot Sulpicius Severus, lezen we dat Martinus geboren is in Pannonië (in het huidige Hongarije) als zoon van een Romeinse legerofficier. Toen hij in Pavia op school zat, kreeg hij belangstelling voor het christendom, maar op vijftienjarige leeftijd moest hij het leger in. Hij klom op tot ruiter bij de keizerlijke garde en in die functie kwam hij in de provincie Gallië terecht. Amiens werd zijn legerplaats. Daar ontmoette hij tijdens een strenge winter bij de stadspoort een naakte bedelaar die om hulp vroeg. Martinus aarzelde niet, sneed zijn mantel doormidden en schonk de helft aan de bedelaar ter bescherming tegen de kou. De volgende dag verscheen hem Christus in een visioen waarin hij Martinus duidelijk maakte dat hij goed gehandeld had. Na dit duidelijke teken liet Martinus zich dopen en verliet hij enige tijd later het leger. Voortaan zou hij als soldaat van Christus de vrede dienen. Na enige omzwervingen stichtte hij in Ligugé een kluizenaars-gemeenschap, het eerste klooster op Franse bodem. Van hieruit werd hij – tegen zijn zin – weggeroepen naar Tours om bisschop te worden. In die functie werkte hij verder aan de verspreiding van het christendom in Gallië. Op 8 november 397, 81 jaar oud, overleed hij in Candes.

Het wonder van de opwekking

Tot zover het verhaal van Martinus' leven. Maar hij zou geen bekende heilige geworden zijn, als hij geen wonderen had gedaan. Sulpicius Severus vermeldt echter onder andere het opwekken van een dode en

het genezen van een melaatse. Het levensverhaal van Martinus door Sulpicius Severus is hét model geworden voor alle middeleeuwse heiligenlevens.

In de strip worden de lotgevalen van Martinus met veel inlevingsvermogen getekend. Ook het wonder van de opwekking van de dode wordt zichtbaar gemaakt voor de hedendaagse jeugd. Door de middeleeuwse tekst aan te vullen met modern beeldmateriaal ontstaat er een nieuwe werkelijkheid die Martinus tijdloos maakt. In de inleiding en aan het slot van de strip wordt opgemerkt dat 'dankzij Martinus de Galliërs tot het christendom zijn overgegaan'. Een niet geringe prestatie voor een soldaat die in Hongarije ter wereld kwam. De wederopstanding van de heiligen in moderne strips dient in dit geval het Franse nationale gevoel. In een Nederlandse strip over Martinus ligt het accent op zijn betekenis als patroonheilige van de Dom en de stad Utrecht. In Tours wordt hij sinds 2015 gepresenteerd als 'de Europese pionier van de solidariteit'. Hoe zit het met andere heiligen?

Beeldbijbels

Wanneer we andere strips over middeleeuwse heiligen bekijken, valt op dat de tekenaars hun verhaal over het verleden actualiseren. Nicolaas (270-343) wordt gepresenteerd als bemiddelaar tussen Oost en West, Augustinus (354-430) als de grondlegger van de kerk als instituut, Benedictus (480-547) als de geestelijke vader van Europa en Bernard van Clairvaux (1090-1153) als onvermoeibare

strijder voor de vrede. In de strips over middeleeuwse heiligen wordt hun voorbeeldige leven aangepast aan eigentijdse belangen en behoeften. Het verbeelden van heilige personen is zo oud als het christendom zelf. Denk maar aan de gebrandschilderde ramen in middeleeuwse kathedralen. In de veertiende eeuw komt de *Biblia pauperum* op de markt. In deze 'armenbijbel' worden de verhalen uit het Nieuwe Testament, met tekst én beeld, geplaatst tegenover die uit het Oude Testament, om ook de ongeletterde leken te onderwijzen. Door de uitvinding van de boekdrukkunst nemen deze beeldbijbels al snel in aantal toe. De heiligenlevens profiteren ook van deze ontwikkeling. In de Nederlanden verschijnt in 1487 een gedrukte versie van het leven van Lidwina van Schiedam (1380-1433). Daarna volgen er anderen, waarin de tekst verlucht wordt met hout-sneden die het kommervolle leven van Lidewij illustreren. Wat alleen ontbreekt zijn de tekstballonnetjes. Lidwina heeft tot 1890 moeten wachten op haar heiligverklaring. De monniken in Maredsous weten dus dat zij met 'de zaak Marmion' geduld moeten hebben. ■

Boven: De heilige Martinus wekt een dode op.
Onder: Een engel toont Lidwina de zielen in het vagevuur.

Verder lezen

Ribbens en Sanders, *Getekende tijd. Wisselwerking tussen geschiedenis en strips* (Utrecht 2006).
www.maredsous.com